

Oikeusministeriö

19/4.1./13

14.1.2013

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lausunto mietinnöstä isyyslainsäädännön uudistamiseksi

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE) lausuu mietinnöstä isyyslainsäädännön uudistamiseksi (OM:n mietintöjä ja lausuntoja 56/2013).

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE) pitää erinomaisena työryhmän ehdotusta, jonka mukaan avioliiton ulkopuolella syntyvien lasten isyys voidaan tunnustaa ennalta äitiysneuvolakäynnin yhteydessä, kun asiaan ei liity epäselvyyksiä. Sen sijaan termiä ”tunnustaminen” pidetään vanhahtavana ja kuuluvan ennemmin rikosoikeuteen kuin isyyslakiin ja suosittelee sen tilalle termiä ”vahvistaminen”.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kannattaa sitä, että äidin oikeudesta vastustaa isyyden selvittämistä tai isyyden vahvistamista tuomioistuimessa luovutaan. Lastenvalvojalla tulisi kuitenkin TANE:n mukaan olla mahdollisuus keskeyttää isyyden selvittäminen paitsi lapsen edun niin vaatiessa, myös äidin hyvinvoinnin tai turvallisuuden ollessa uhattuna. TANE tukee myös sitä, että isänä itseään pitävälle miehelle annetaan rajatuissa tilanteissa kanneoikeus lapsen äidin aviomiehen isyyden kumoamiseksi.

Esityksen tavoitteena on pyrkiä ”turvaamaan lapsen oikeus molempiin vanhempiin ja suojaamaan lapsen etua ja yhdenvertaisuutta hänen biologisten vanhempiensa valitsemasta perhemuodosta riippumatta” (s. 72). Tämä tavoite ei tasa-arvoasiain neuvottelukunnan mielestä toteudu edes eri sukupuolta olevien vanhempien kohdalla isyyssolettaman vuoksi - saati sateenkaariperheiden kohdalla. Neuvottelukunta ehdottaa, että lapsen vanhemmuus pääsääntöisesti vahvistetaan neuvolassa kirjoitetulla asiakirjalla - myös avioliitossa. Tätä käytäntöä tukee mietinnön toteamus, että mahdollisuudella ”tunnustaa isyys ennakolta äitiysneuvolassa toivotaan rohkaisevan miehiä osallistumaan entistä enemmän neuvolakäynteihin lapsen äidin ohella. Tämä valmistaa myös miestä tulevaan vanhemmuuteen ja tasapainottaa naisen ja miehen asemaa lapsen vanhempina.” (s. 72) Eikö tämä olisi hyvä ulottaa myös avioliitossa syntyneen lapsen isään?

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta ehdottaa, että molemmat vanhemmat tekevät yhtäaikaaisesti äitiysneuvolassa kirjallisen sopimuksen, jossa he sitoutuvat lapsen hoivaan ja elatukseen. Kirjallinen sopimus vahvistaa sitä, että vanhemmat ymmärtävät, mihin he sitoutuvat. Jos nainen on avioliitossa ja vahvistaa lapsen isyyden toisen miehen kanssa, tulee aviomiestä kuulla, jos tämä haluaa tulla kuulluksi. Tällöin toisen miehen ilmoitettua isyyttä ei voi ottaa vastaan, koska tilanne on riitautunut.

Mietinnön ehdotus isyyden ”tunnustamisesta” ennen lapsen syntymää tuo äitiysneuvoloiden kätilöille ja terveydenhoitajille tärkeän uuden tehtävän. Heidän kouluttamisestaan on huolehdittava, ja lisäksi on varmistuttava, etteivät he joudu ”tuomarin” rooliin, vaan he ennemmin välittävät vanhempien sitoumuksen lapseen ja vanhemmuuteen. Tämän takia tasa-arvoasiain neuvottelukunta ehdottaa 14 § 3. kohdan muotoilun ”on syytä epäillä, ettei tunnustaja ole lapsen isä” muuttamista muotoon ”on ilmeinen syy epäillä, ettei tunnustaja ole lapsen isä”.

Naisparin juridinen asema

Mietinnössä todetaan, että ”lapsen etu puoltaa lainsäädännön kehittämistä siten, että lapsen äidin naispuolinen avopuoliso voitaisiin vahvistaa lapsen toiseksi vanhemmaksi, jos samaa sukupuolta oleva naispari on hankkinut lapsen yhteisymmärryksessä hedelmöityshoidoilla eikä siittiöiden luovuttajaa voida vahvistaa lapsen isäksi” (s. 24).

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta toteaa, että lainsäädäntöä tulee kehittää myös naisparien lasten osalta jo nyt valmisteilla olevaan isyyslain uudistukseen, koska toisen vanhemman määrittäminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa on myös naisparien lasten etu.

Nykyinen käytäntö on myös ongelmallinen tasa-arvon kannalta. Nyt samaa sukupuolta olevien vanhempien ei-synnyttävän vanhemman vanhemmuus täytyy vahvistaa perheen sisäisen adoption kautta. Eri sukupuolta olevien vanhempien kohdalla miehen vanhemmuus voidaan vahvistaa avopuolison hedelmöityshoitoihin annetun suostumuksen nojalla. Näin ei voi tehdä samaa sukupuolta olevien pariskuntien kohdalla.

TANE lisää vielä, että kahden naisen muodostaman avoparin tulisi voida ”tunnustaa” lapsi myös silloin, kun lapsi ei ole saanut alkuaan hedelmällisyysklinikalla, esimerkiksi tunnetun luovuttajan soluilla koti-inseminaatiassa. Näissä tilanteissa ”tunnustaja” vahvistettaisiin lapsen vanhemmaksi, ellei toisia vaateita ilmaannu.

Pohdintaa tulevaisuudesta

Perinteisen heteroydinperheen rinnalle on jo nyt tullut erilaisia perhemuotoja ja on nähtävissä, että tämä kehitys tulee jatkumaan. Tämän takia jatkossa tulee pohtia, onko perusteita automaattisesti olettaa, että lapsella on nimenomaan kaksi biologista vanhempaa. Olisiko parempi hyväksyä ajatus, että lapsilla on entistä enemmän biologisen tai biologisten vanhempien ohella sosiaalinen vanhempi tai vanhempia. Lainsäädännön myöhemmässä kehittämistyössä kannattaa pohtia, tarvitaanko laissa jatkossa käsitteitä ”isä” ja ”äiti”, jos molemmilla on samat juridiset seuraukset. Pitäisikö siirtyä lakiin vanhemmuudesta?

Samassa yhteydessä voidaan siirtyä käytäntöön, jossa kaikkien ei-synnyttävien vanhempien vanhemmuus vahvistetaan kirjallisella ilmoituksella tai sopimuksella. Tämä toisi myös kaikki ei-synnyttävät vanhemmat ainakin kerran neuvolaan. Ei-synnyttävän vanhemman tulisi voida vahvistaa vanhemmuutensa riippumatta siitä, mikä hänen biologinen suhteensa on lapseen. Olennaisinta on, että hän sitoutuu vanhemmuuteen. Lisäksi lapsella tulisi olla mahdollisuus useampaan kuin kahteen vanhempaan, mikä vastaa useiden perheiden arkea jo nyt. Tämä tarkoittaa, että lapsen vanhemmaksi voisi ilmoittautua ja sitoutua enemmän kuin yksi ei-synnyttävä vanhempi.

Jukka Relander
puheenjohtaja

Hannele Varsa
pääsihteeri